

The Pianist

FILM & VIDEO

Het verhaal van de film 'The Pianist' speelt zich af in de tweede wereldoorlog. Op indringende wijze wordt de kijker geconfronteerd met de waanzin en absurditeit van oorlog. Je kunt zeggen: "De tweede wereldoorlog ligt al zo ver achter ons, moeten we het daar dan nog wel over hebben?" Hoe denken de jongeren uit jouw groep daarover?

auteur: Sjaak Teuwissen
beeld: Wim van IJendoorn

Onderstaand programma bestaat uit verschillende onderdelen en is zo opgebouwd dat het in een lange bijeenkomst uitgevoerd kan worden. Je kunt er ook voor kiezen om de werkvormen in een tweede bijeenkomst te doen.

Bekijk in ieder geval eerst zelf de film heel goed voordat je het filmprogramma met de jongeren start.

Filmgegevens

Titel: The Pianist

Speelduur: 148 minuten

Acteurs: Adrien Brody (speelt Wladyslaw Szpilman), Thomas Kretschmann (speelt Wilhelm Hosenfeld)

Regisseur: Roman Polanski

Jaar: 2002

NB. The Pianist won een Gouden Palm in Cannes, 2002

Filmbeschrijving

Het verhaal begint op 23 september 1939: de beroemde Poolse pianist Wladyslaw (Wladek) Szpilman speelt voor de Poolse radio het muziekstuk *Nocturne in d-mineur* van Chopin, terwijl de eerste Duitse bommen op Warschau vallen. Ondanks het lawaai van buiten, speelt hij door. Maar hij moet abrupt opbreken als ook de studio wordt getroffen en rondvliegend puin hem bijna omver blaast. Zo begint voor hem de tweede wereldoorlog.

Wladek is jood en al gauw krijgen de joden - veel meer nog dan de andere Polen - te maken met speciale Duitse maatregelen. Ze moeten zichtbaar een gele Davidsster op hun kleding dragen, mogen niet meer binnenkomen in openbare gelegenheden zoals restaurants en parken, en zelfs het trottoir wordt verboden gebied. Op een gegeven moment worden Wladek en zijn familie gedwongen naar een joods getto te verhuizen en hun intrek te nemen in een te kleine woning. De Duitsers treden steeds harder op. Her en der doen ze huiszoekingen, waarbij volstrekt willekeurig mensen worden neergeschoten; joden mogen alleen onder zeer strikte condities nog werk verrichten, het getto raakt overvol, er worden men-

sen ziek en sommigen gaan dood. Augustus 1942: Duitsers brengen de joden samen op een plein en proppen ze in overvolle goederenwagens, waar ze op weg gaan naar het Oosten. Op het plein zijn Wladek en zijn familie voor het laatst samen. Ze worden naar de trein gedreven; een oude bekende van Wladek, die bij de - onder Duits toezicht opererende - politie werkt, trekt Wladek weg uit de stoet gedeporteerde joden. Wladek wordt zo van zijn familie gescheiden, maar ontkomt daardoor wel als enige van zijn familie aan een wisse dood.

Hij begint aan een steeds onrustiger wordend leven, waarin hij in toenemende mate wordt opgejaagd. Wladek werkt nog een tijdje als een soort dwangarbeider, maar ontsnapt en duikt onder bij welwillende Polen. Uit veiligheid moet hij meerdere keren verhuizen. Bijna aan het eind van de oorlog - de Duitsers lijden al zware verliezen tegen de oprukkende Russen - belandt Wladek opgejaagd, hongerig en apathisch in het enige huis dat nog vrijwel intact is midden in een volledig verwoest Warschau's stadsdeel en zoekt daar een veilig heenkomen. In een wanhopige zoektocht naar iets eetbaars stuit hij op een Duits officier, Wilhelm Hosenfeld. Nadat Wladek vertelt dat hij pianist is, vraagt deze hem voor hem te spelen op de piano die in het huis staat. Na dit uiterst indringende soloconcert besluit Hosenfeld Wladek door de laatste oorlogsweken heen te helpen, met eten en drinken. Terwijl beneden in dit huis de Duitsers nog snel een tijdelijke commandopost/ politiebureau inrichten, houdt Wladek zich boven schuil, in leven gehouden door Hosenfeld. Al snel volgt de bevrijding door de Russen, die door een ironische samenloop van zaken Wladek nog bijna het leven kost. Hosenfeld komt in een Russisch werkkamp terecht. Wladek gaat weer piano spelen voor de Poolse radio en geeft concerten. Op bijzonder indringende wijze sleept de film kijkers mee in de waanzin en absurditeit van oorlog. Ontroerend is te zien hoe Wladeks familie en later alleen Wladek zelf nog, stukje bij beetje alle menselijke waardigheid verliest. Was Wladek aan het begin nog een gevierd musicus, deel van een fijn gezin, uiteindelijk verwordt hij tot een eenzame paria die als uitgehongerd, aangeschoten wild zich krampachtig in leven probeert te houden.

Programma 2 Groepsdiscussie

Doelstelling: jongeren denken na en discussiëren met elkaar over het aspecten van oorlog en vrede

Groepsmaat: onbeperkt

Tijdsduur: 10 tot 45 minuten

Onderstaande stellingen zijn geschikt als je er voor kiest om het bekijken van de film en de verwerking over twee bijeenkomsten uit te spreiden.

Stellingen:

1. Het had er voor de Poolse joden in de tweede wereldoorlog beter uitgezien, als de Polen zelf niet zo anti-joods zouden zijn
2. Als Wladek een wat meer actieve houding had vertoond, was zijn leven in oorlogstijd anders verlopen
3. Als ik Wladek of een van zijn gezinsleden was geweest, had ik me niet zo als een mak lammetje naar de slachtbank laten leiden zoals zijn familie deed.
4. Bijna aan het eind van de film, Warschau is zojuist bevrijd, denken mensen dat Wladek een Duitser is, omdat hij de jas van de Duitse officier Hofefeld aan heeft. Wladek wordt bijna alsnog doodgeschoten, maar overtuigt de schutters er van dat hij Pools is. Hij had net zo goed kunnen zeggen dat hij jood is, want de oorlog was toch over.
5. Na alles wat hij heeft meegemaakt, zal er voor Wladek nooit echte bevrijding zijn.
6. De tweede wereldoorlog was zo'n 60 jaar geleden. We moeten eens ophouden met telkens weer aandacht te geven aan deze oorlog en nieuwe speelfilms hierover gaan boycotten.
7. De verrechtsing in Nederland (politiek, en qua onderlinge verhoudingen tussen bevolkingsgroepen) kan gemakkelijk ontaarden in toestanden zoals in Nazi-Duitsland.
8. Er bestaat niet zoiets als goede of slechte Duitsers, betrouwbare of onbetrouwbare Polen; wel goede, slechte betrouwbare of onbetrouwbare mensen.
9. Onze jaarlijkse bevrijdingsdag moet een soort 'algemene dag van de vrijheid worden' en vooral worden losgemaakt van die eeuwige tweede wereldoorlog.

Programma 1 Kijkvragen

Doelstelling: jongeren kijken op een actieve manier naar de film; jongeren proberen zich te verplaatsen in het verhaal van de film om zo oorlog 'in te voelen'

Groepsmaat: onbeperkt

Tijdsduur: introductie circa 10 minuten; speelduur van de film 148 minuten; nabespreking kijkvragen: 15 tot 30 minuten

Materiaal: videorecorder of DVD-speler, film The Pianist

Je kunt kiezen voor een van de hierna gegeven kijkvragen, of de diverse kijkvragen verdelen over de (groepjes) jongeren. Na het bekijken van de film bespreek je de vragen met ze.

- Let op de momenten waarop Wladek of andere joodse mensen in de film de káns hebben zich actief te weren

tegen de Duitsers, maar dat niet doen. Kun je verklaren waarom ze zo passief zijn? Hoe zou het een en ander zijn verlopen als ze zich actiever hadden opgesteld?

- Kun je omschrijven in welke stappen Wladek gaandeweg de film – en dus ook gaandeweg de oorlog – zijn menselijke waardigheid verliest? Wat is het, dat aan mensen hun waardigheid geeft?
- Omschrijf de ontwikkeling in het optreden van de Duitsers tegenover Polen en joden, in de loop van de film? Kun je verklaren waarom hun optreden zich zo ontwikkelt?
- Op diverse manieren en door verschillende mensen wordt Wladek in de oorlog geholpen. Word je iets duidelijk over de motieven van de mensen voor deze (soms uiterst riskante) hulp?

Programma 3 Rollenspel – kort geding

Doelstelling: jongeren uitdagen tot een genuanceerde meningsvorming, door zich in te leven in het thema oorlog vanuit diverse perspectieven

Groepsgrootte: 7 tot 30 personen

Tijdsduur: 30 tot 45 minuten

In dit rollenspel spelen de jongeren een gerechtelijke hoorzitting na. In deze hoorzitting stelt de verdachte een 'slecht persoon' uit de film voor. Deze wordt aangeklaagd. Getuigen kunnen ook filmfiguren zijn. Er is een advocaat die de verdachte verdedigt door bijvoorbeeld verzachtende omstandigheden of verklaringen voor de misdaden te noemen. Doordat zowel aanklager als advocaat aan het woord komen, alsmede verdachte en getuigen pro en contra, kan een genuanceerd beeld ontstaan over de 'slechterik'. Uiteindelijk bepaalt het publiek (of jury) of de verdachte schuldig wordt verklaard. Het geheel wordt geleid door een rechter.

Verdeel de volgende rollen over de jongeren:

1. een advocaat die een verdachte verdedigt

2. een openbaar aanklager die de verdachte beschuldigt
3. een verdachte
4. een getuige die voor de verdachte pleit
5. een getuige die tegen de verdachte pleit
6. publiek/jury
7. een rechter die het proces leidt

Zoals gezegd, de verdachte is iemand die een 'slecht' persoon uit de film speelt, bijvoorbeeld Wilm Hoseman; degene die geld inzamelt voor Wladek, maar dat in eigen zak steekt; de Duitse commandant van de dwangarbeiders; de joodse Pool die bij de 'joodse politie' gaat.

- De openbare aanklager krijgt 3 minuten de tijd om zijn aanklacht (geba-

seerd op de film) onder woorden te brengen.

- Vervolgens krijgt de advocaat 3 minuten de tijd voor zijn pleidooi.
- Daarna volgen de getuigenverhoren; zowel de openbare aanklager als de advocaat krijgen daarvoor 5 minuten de tijd; ook de verdachte mag bevraagd worden.
- Daarna krijgen openbare aanklager, advocaat en verdachte elk 3 minuten de tijd voor een slotpleidooi.
- Uiteindelijk laat de rechter het publiek/de jury bepalen of verdachte schuldig of onschuldig wordt bevonden, door middel van stemming met handopsteken (of eventueel geheime stemming d.m.v. briefjes waarop 'schuldig' of 'onschuldig' wordt geschreven).

Programma 4 Oorlogsmuziek (geschikt voor 2 bijeenkomsten)

Doelstelling: met andere zintuigen bezig zijn rond het onderwerp oorlog en vrede

Groepsgrootte: tot circa 15 personen

Tijdsduur: 1e bijeenkomst instructie (5 - 10 minuten) + bekijken film (148 minuten); 2e bijeenkomst circa 60 minuten

Materiaal: dvd-speler of videorecorder; cd-speler

De muziek vormt een essentieel onderdeel van deze film. Het zet voor een groot deel letterlijk de toon voor de film. Misschien zou de film door een andere muziekkeuze een andere indruk maken. Dit kun je voor een deel zelf uittesten door het volgende te doen.

- Vraag de jongeren uit je groep tijdens het kijken naar de film in het bijzonder te letten op de muziek.
- Laat ze na het zien van de film een scène uitkiezen waarbij ze hun eigen muziek mogen uitzoeken. Je kunt ook zelf alvast een scène selecteren die je daarvoor geschikt acht. Als je de film op dvd hebt, kun je een overzicht van de scènes op je beeldscherm oproepen. In het laatste geval kun je de scène die jij voor de jongeren gekozen hebt na afloop van de gehele film nóg een keer afspelen.
- Vraag de jongeren om, na het bekijken van de hele film op de eerste bijeenkomst, muziek bij deze scène uit te zoeken en deze op de tweede bijeenkomst op cd of cassettebandje mee te nemen.
- Aan het begin van de tweede bijeenkomst inventariseer je wie welke muziek heeft uitgekozen. Als de jongeren zelf scènes uit de film hebben gekozen, inventariseer je wie welke muziek bij welke scène heeft uitgezocht. Vervolgens werk je chronologisch deze scènes af door deze eerst mét en daarna zonder filmgeluid (maar met cd-geluid) af te spelen. Je kunt hun daarbij de volgende vragen stellen:

1. Wat verandert er aan de zeggingskracht van een scène met de gekozen muziek eronder ten opzichte van de filmversie?
2. Waarom kiest de jongere voor deze muziek bij deze scène?
3. Welke muziek heeft voor jou/jullie met 'oorlog' te maken, welke met 'vrede'? Waar zit 'm dat in?